

Självständigt arbete i krigsvetenskap, 15 hp.

Författare: Douglas Damm	Program: OP 10-13
Handledare: Ingvar Sjöblom	
Antal ord: 9861	
<p><i>Operation Moked</i> Sexdagarskriget – Överraskning inom de israeliska luftoperationerna.</p>	
<p>Sammanfattning: Det har bedrivits mycket forskning kring Sexdagarskriget och det lyckade israeliska luftanfallet Operation Moked men det finns vissa brister i forskningen på operationen kopplat till krigföringsprincipen överraskning.</p> <p>Denna uppsats syftar till att bidra till detta forskningsläge genom att använda militära teoribildningar kring principen överraskning och bryta ut indikatorer på vad som kännetecknar principen. Dessa indikatorer används sedan i en studie av Operation Moked för att undersöka i vilken utsträckning principen tillämpades.</p> <p>Resultatet av denna undersökning påvisar att överraskning tillämpades i stor utsträckning av Israel under Operation Moked.</p>	
Nyckelord: Sexdagarskriget, Operation Moked, Överraskning, Indikatorsanalys	

Operation Moked

The Six Day War – Surprise and the Israeli Aerial Operations

Abstract:

The research regarding the six day war and the aerial operations named Operation Moked is extensive but there are certain shortcomings in the research that examines both the operation and the principle of surprise.

The aim of this paper is to contribute to this research by utilising existing military theories on the principle of surprise in order to identify indicators that are representative of surprise. These indicators are thereafter used in a study of Operation Moked in order to examine the extent of in which the principle was utilised.

The result of this research goes to show that the principle of surprise was utilised in great extent by Israel during Operation Moked.

Keywords: Six Day War, Operation Moked, Surprise, Indicator analysis

1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 PROBLEM	4
1.3 SYFTE	4
1.4 FRÅGESTÄLLNING	4
1.5 AVGRÄNSNINGAR	5
1.6 METOD, DISPOSITION OCH KÄLLMATERIAL	5
1.7 TIDIGARE FORSKNING	6
2. HISTORISK BAKGRUND	7
2.1 INLEDNING	7
2.2 EGYPTEN	8
2.3 ISRAEL OCH FATAH	8
2.4 TIRANSUNDET	9
3. ÖVERRASKNING SOM ANALYSVERKTYG	10
3.1 LIDDELL HART	10
3.2 WIDÉN & ÅNGSTRÖM	12
3.3 INDIKATORSANALYS	13
4. OPERATION MOKED	14
4.1 INLEDNING	14
4.2 FÖRBEREDELSE OCH PLANERING	14
4.3 GENOMFÖRANDET	15
4.4 SAMMANFATTNING	18
5. ANALYS AV OPERATION MOKED RELATIVT INDIKATORERNA	19
5.1 INLEDNING	19
5.2 INDIKATORER	19
5.3 SAMMANFATTNING	20
6. AVSLUTNING	20
6.1 SAMMANFATTNING OCH RESULTAT	20
6.2 DISKUSSION	21
7. FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	24
8. REFERENSFÖRTECKNING	25
8.1 REFERENSER FRÅN INTERNET	26

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det finns, och har funnits, många delade meningar bland militärteoretikerna om vilka grundprinciper som skulle kunna vara användbara i krigföring men de flesta kan enas om att principen om överraskning är essentiell. Överraskning medför att en numerärt underlägsen part kan skapa sig fördelar och ta initiativet från en, på pappret, starkare, motståndare.

Historiskt har överraskning varit en framgångsfaktor under många operationer, som exempel kan här nämnas det japanska anfallet mot Pearl Harbor 1941 men begreppet är än idag högst relevant att undersöka närmare då vi har ett så snabbt skiftande slagfält.

Med flygstridskrafternas intåg på slagfältet vid förra seklets början minskade inte betydelsen av överraskning. Markförbanden fick till en början svårare att använda sig utav överraskning på grund av motståndarens möjligheter till luftburen spaning men samtidigt gav flygstridskrafternas snabbhet och räckvidd de militära cheferna nya möjligheter till överraskning från luften.

I juni 1967 anföll Israel några av sina arabiska grannländer och besegrade flera motståndare som var numerärt överlägsna och detta tog enbart sex dagar att genomföra. Anfallet inleddes med en offensiv luftoperation som fick namnet *Operation Moked*. Denna kom att visa sig vara mycket framgångsrik då den, på en förmiddag, möjliggjorde ett Israeliskt luftherravälde över operationsområdet. Då författaren anser att överraskning är en av de viktigaste krigföringsprinciperna och sexdagarskriget ofta används som ett exempel på just denna princip är det av dessa anledningar som valet av ämne har gjorts.

1.2 Problem

Problemet är att krigföringsprincipen överraskning, kopplat till Operation Moked, inte har undersökts i någon vidare utsträckning trots att sexdagarskrigets luftoperationer ofta beskrivs som ett exempel på just överraskning.

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka krigföringsprincipen överraskning och hur den användes under sexdagarskrigets Operation Moked.

1.4 Frågeställning

Hur tillämpades överraskning av Israel inom Operation Moked under sexdagarskriget 1967?

Syftet föder frågor att besvara inom ramen för uppsatsen:

- Vad innebär begreppet överraskning i en militär kontext kopplat till luftoperationer?
- Hur såg Israels luftoperationer ut under sexdagarskriget och då specifikt under Operation Moked?

- Tillämpades överraskning under de inledande luftoperationerna, Operation Moked, under sexdagarskriget, och i så fall hur?

1.5 Avgränsningar

Då detta självständiga arbete är en begränsad uppgift gällande både tid och omfång, är det nödvändigt att området som skall undersökas avgränsas. Inledningsvis kommer empirin enbart att beröra Israels offensiva luftoperationer under sexdagarskriget, då framförallt inriktat på flygstridskrafterna. Därmed kommer inget fokus att läggas på diverse andra luftoperationer såsom luftlandsättning av marktrupper, varken av transportflyg eller av helikoptrar. Utöver detta kommer luftvärnsförband att nämnas men då endast avgränsat till de egyptiska förbanden då deras israeliska motpart inte var relevanta för denna uppsats fokus.

Vidare kommer uppsatsen att begränsas i tid till de operationer som genomfördes under perioden 5 juni till 10 juni 1967, det vill säga Operation Moked. Det kommer dock, för läsarens skull, att presenteras en översiktligt historisk bakgrund med de mest relevanta delarna av det säkerhetspolitiska läget vid denna tidpunkt.

1.6 Metod, disposition och källmaterial

I denna uppsats kommer den kvalitativa textanalysen att användas då den har en tendens att ge en djupare förståelse än den stundtals fragmenterade kunskap som kan erhållas när en kvantitativ metod används. En kvalitativ analys präglas ofta till stor del av den som genomför undersökningen.¹ En av anledningarna till att en kvantitativ metod inte står som grund för uppsatsen är den kritik som ibland riktas mot denna metod, då specifikt mot bristen av möjligheten att analysera mänskliga handlingar utifrån en meningsdimension. Med meningsdimension menas att alla människor har sina egna tolkningar och uppfattningar av sin omvärld och för att förstå det som skett måste forskaren ha en insikt i meningsdimensionen och den insikten kan man endast få med en kvalitativ metod.² Utöver detta riskerar en kvantitativ undersökning, exempelvis en enkät, att bli stelbent och endast besvara de frågor som forskaren själv anser vara relevanta.³ Kvalitativ metod är dock inte heller utan nackdelar, här kan nämnas det faktum att en kvalitativ djupstudie inte alltid går att generalisera kring och dra slutsatser som går att applicera på andra ämnen.⁴

Kvalitativ textanalys är en vanlig metod i dessa typer av uppsatser, se exempelvis *Kvalitativa metoder*⁵ eller *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*.⁶ Kort beskrivet är kvalitativ textanalys ett tillvägagångssätt för att göra en mängd data hanterbart. Detta görs genom att systematisera texten som undersöks för att underlätta analysen samt att utveckla tolkningar på den information som finns i källmaterialet.⁷ I denna uppsats kommer detta att se ut på följande sätt:

¹ Patel R & Davidson, B *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur, Lund 1998, s 99-100

² Asbjørn J & Tufte P A, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, Liber, Malmö, 2010, s 69

³ Ibid, s 71

⁴ Denscombe M, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund, 2009, s 399

⁵ Jensen M, *Kvalitativa metoder: för samhälls- och beteendevetare*, Studentlitteratur, Lund 1995

⁶ Asbjørn J & Tufte P A

⁷ Ibid, s 105-106

- Till att börja med en analys av krigföringsprincipen överraskning för att skapa förståelse för principens innebörd samt att generera indikatorer för den kommande undersökningen av Operation Moked.
- Därefter en djupare analys av Operation Moked med indikatorerna som hjälpmedel då syftet med denna analys är att bestämma huruvida överraskningsprincipen användes under Operation Moked och i sådana fall i vilken utsträckning.
- Indikatorsanalys där författaren redovisar hur och vilka indikatorer som återfanns i fallstudien Operation Moked.
- Slutligen en sammanfattning och diskussion av resultatet kopplat till den tidigare forskningen inom ämnet.

För att förenkla för läsaren kommer uppsatsens empiriska disposition att, i största möjliga mån, följa ovanstående metodbeskrivning där kapitlen är indelade i samma ordning. Valet att använda indikatorer i denna uppsats föll sig naturligt då de medför att det blir en enkel strukturering av analysen kring principen om överraskning.

Underlaget till denna uppsats bygger på befintlig forskning om sexdagarskriget och sekundärkällor delvis på grund av att det föreligger vissa språkliga svårigheter när det kommer till att tillgodogöra sig majoriteten av primärkällorna. Författaren är medveten om detta men det är samtidigt vanligt förekommande bland författare vars forskning berör sexdagarskriget, se till exempel Hammel⁸ eller Dunstan.⁹

Reliabilitet och validitet kommer att diskuteras utifrån slutsatserna i uppsatsens avslutande diskussionsavsnitt.

1.7 Tidigare forskning

Då principen om överraskning, av många, lyfts fram som en av de viktigaste krigföringsprinciperna finns det ett stort urval av tidigare forskning som behandlar denna princip. Widén & Ångströms verk *Militärteorins grunder*¹⁰ är en bra översikt över olika militärteoretikers syn på begreppet överraskning. Utöver detta kan bland annat nämnas tidigare forskning bedriven på Försvarshögskolan, såsom Martin Klockares uppsats *Överraskning – den eviga principen*¹¹ som syftar till att ge en fördjupad förståelse för begreppet överraskning samt att klarlägga de skillnader som i synsätt mellan militära teoretiker från öst och väst. Per Dahlgrens C-uppsats *Överraskning – krigskonstens viktigaste princip?*¹² försöker utifrån fem kända teoretiker klarlägga de faktorer som överraskning består av för att slutligen pröva dessa mot praktisk verksamhet i en fallstudie. Båda dessa uppsatser lägger stor vikt vid överraskningen och dess användningsmöjligheter inom krigföringen. Utöver detta har den amerikanske forskaren och militärteoretikern Edward N. Luttwaks

⁸ Hammel E, *Six Days in June: how Israel won the 1967 Arab-Israeli War*, Pacifica Military History, Pacifica, 1992

⁹ Dunstan S, *The Six Day War 1967: Sinai*, Osprey Publishing, Oxford, 2009

¹⁰ Widén J & Ångström J, *Militärteorins grunder*, Försvarsmakten, Stockholm, 2004

¹¹ Klockare M, *Överraskning – den eviga principen*, Försvarshögskolan, 2010

¹² Dahlgren, P, *Överraskning – krigskonstens viktigaste princip?*, Försvarshögskolan, 2001

undersökt fenomenet överraskning i hans bok *Strategy: The Logic of War and Peace*.¹³ I denna bok försöker Luttwak beskriva den egendomliga logik som strategin har i dess olika nivåer och exemplifierar dessa i ett antal fallstudier av moderna konflikter.

Det finns en rad forskare som, på ett generellt plan, har avhandlat sexdagarskriget i sin forskning, dessa är endast ett urval av de som är relevanta. Eric Hammel ger i sin bok *Six Days in June: How Israel Won the 1967 Arab-Israeli War*¹⁴ en övergripande bild av händelserna som ledde fram till kriget och hur kriget sedan utspelade sig. Hammel diskuterar även hur Israel hade förberett sig för kriget men lägger tyvärr inte stort fokus på planeringen av Operation Moked. Tom Segev undersöker i sitt verk *1967: Israel, the War and the Year that Transformed the Middle East*¹⁵ de många politiska aspekterna som påverkade sexdagarskriget, både innan och efter konflikten bröt ut. Robert Edsteins uppsats inom ramen för yrkesofficersprogrammet *Manöverkrigföring: använde sig Israel av manöverkrigföring och i så fall var det en av framgångsfaktorerna för Israel i sexdagarskriget?*¹⁶ gör, precis som titeln antyder, en ansats till att utröna huruvida Israel använde sig utav manöverkrigföring under sexdagarskriget.

Däremot när det gäller luftoperationerna under sexdagarskriget, och då specifikt Operation Moked, är forskningen inte lika omfattande men det finns dock ett antal som helt eller delvis fokuserat på just denna del av kriget. Rita Springer har till exempel författat uppsatsen *Operation Moked And the Principles Of War*¹⁷ där hon använder Operation Moked som en fallstudie för att undersöka nyttan av krigföringens grundprinciper i planeringen av operationer och drar slutsatsen att principerna fortfarande är ett utmärkt verktyg för framtidens befälhavare. Kenneth Pollack har skrivit artikeln *Air Power in the Six-Day War*¹⁸ där han diskuterar det israeliska flygvapnets framgångar i att slå ut de fiendliga nationernas flygstridskrafter men menar också att de inte spelade en så stor roll för den fortsatta krigföringen på marken. Båda dessa verk diskuterar relativt ingående Operation Moked under sexdagarskriget.

2. Historisk bakgrund

2.1 Inledning

Detta stycke ämnar ge läsaren av denna uppsats en grundläggande förståelse för de historiska omständigheterna som låg bakom konflikten, därför kommer de händelser som ledde fram till kriget nedan att beskrivas.

Sexdagarskriget 1967 var det tredje kriget mellan Israel och dess arabiska grannländer sedan staten Israel utropat sig självständigt 1948. Det fanns många olika orsaker till varför ett krig

¹³ Luttwak E N, *Strategy: The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 2001

¹⁴ Hammel E

¹⁵ Segev T, *1967: Israel, the War and the Year that Transformed the Middle East*, Little, Brown Book Group, London, 2007

¹⁶ Edstein R, *Manöverkrigföring: använde sig Israel av manöverkrigföring och i så fall var det en av framgångsfaktorerna för Israel i sexdagarskriget?*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2009

¹⁷ Springer, R, *Operation Moked And The Principles Of War*, Naval War College, Newport, 1997

¹⁸ Pollack, K M, *Air Power in the Six-Day War*, The Journal of Strategic Studies Vol. 28 No. 3, 2005

bröt ut en tredje gång men ingen av dessa var, i sig självt, tillräcklig för att rättfärdiga en väpnad konflikt mellan länder som skrivit under FN-stadgan.¹⁹

Den 14:e maj 1948 grundades staten Israel, i vad som tidigare hade varit det brittiska Palestinamandatet, och landet blev de efterföljande dagarna angripet av fem arabiska grannländer. För israelerna är detta krig känt som Frihetskriget och utkämpades mellan 1948 och 1949. Konflikten pågick i 15 månader och medförde cirka 6000 israeliska dödsfall (Ungefär 1% av den totala befolkningen vid den här tiden.)²⁰ och cirka 7000 på den arabiska sidan.²¹ Efter kriget annekterade Transjordanien området som idag kallas för Västbanken, Egypten ockuperade Gazaremsan och Israel tog hamnstaden Eilat i besittning. Alla dessa områden skulle de efterföljande åren komma att skapa friktioner länderna emellan. Det är även viktigt att nämna att ingen arabisk stat erkände Israel eller dess rätt att existera.²²

2.2 Egypten

År 1952 kom Överste Gamal Abd el Nasser till makten i Egypten och till en början rådde en relativt stabil stämning med Israel där det varken var fred eller krig mellan parterna. Detta förändrades dock till en mer aggressiv hållning 1954 då Nasser krävde att Eilat och Negevöknen skulle återlämnas, ett krav som israelerna fann oacceptabelt. Spänningarna steg ytterligare efter att Egypten, via Sovjetunionen, anskaffat stora mängder krigsmateriel. Krig bröt ut efter att Egypten införlivat Suezkanalen i sitt territorium 1956. Israel segrade på Sinaihalvön men den fransk-brittiska misslyckade invasionen av Suez gav Nasser möjlighet att hävda en stor seger över de två nationer som haft störst inflytande i Mellanöstern sedan första världskriget. Nassers status i arabvärlden steg ytterligare efter att Israel drog sig ur Sinaihalvön och Gaza efter påtryckningar från USA och Sovjetunionen. Nasser tog nu själv på sig rollen som en ledare för panarabismen med arabisk enighet under hans personliga kontroll som mål. Som i ett led i detta valde Nasser att låta den egyptiska militären ingripa i inbördeskriget i Yemen mot de trupper trogna den rojalistiska regimen. Under inbördeskriget använde sig Egypten av kemiska stridsmedel i form av giftgas mot sina motståndare, ett faktum som inte den israeliska underrättelsetjänsten missade att notera.²³

2.3 Israel och Fatah

Av flera olika anledningar ansåg Syrien att de borde framstå som ledare för arabvärlden, inte Nassers Egypten och för att stjäla Nassers uppmärksamhet valde de att stödja den nystartade terrororganisationen Fatah.²⁴ Fatah specialiserade sig på att utföra bombattentat mot Israel från baser i de omkringliggande arabstaterna, vilka till en början inte var så lyckade då Fatahmedlemmar blev stoppade av libanesiska eller jordanska myndigheter eller av israeliska förband. Med tiden blev Fatah bättre på att undvika att bli tillfångatagna och genomföra sina räder in i Israel. Den israeliska försvarsmakten tog då beslut om att ta itu med Fatah i ett tidigt skede och det man då visste var att de i huvudsak opererade från baser i Jordanien. Syrien hemlighöll vid den här tiden sitt stöd till Fatah och tillät dem inte att utföra sina operationer

¹⁹ Dunstan S, s 5

²⁰ Ibid, s 5

²¹ Armed Conflict Events Data: <http://www.onwar.com/aced/nation/ink/israel/fisrael1948.htm> 16/4-2013

²² Dunstan S, s 5

²³ Ibid, s 10-11

²⁴ Hammel E, s 8

från syrianskt territorium. Israel svarade på dessa attacker utförda av Fatah mot civila israeler med egna räder in i Jordanien mot Fatahs baser.

Efter en kupp med efterföljande regimskifte i Syrien 1966 fanns det en politisk vilja att eskalera relationerna med Israel och man tog Fatah under sina vingar och gav dem tillåtelse att operera från Syrien. I juli samma år införlivades Fatah helt som en del av den syriska underrättelsetjänsten. Nu följde en period med ökad aktivitet med fler attentat utförda av Fatah från baser i Syrien vilket medförde att gruppen fick mycket uppmärksamhet i arabvärlden. Denna uppmärksamhet fick andra arabländer, som endast hade ett uttalat mål att utplåna Israel, att framstå i dålig dager. Särskilt Nassers Egypten som haft en speciellt aggressiv retorik rörande sin relation till Israel. Attackerna besvarades av både israeliska flygattacker och operationer utförda av markbunden personal. Båda parter lämnade in officiella klagomål till Förenta Nationerna (FN) som inte besvarades med något riktigt svar eller fördömande. FN höll sig mycket passiva under hela denna upptrappning av konflikten.²⁵

Yasir Arafat, ledaren för Fatah, hade lyckats med att få upp världens ögon för situationen i mellanöstern. Det hade dessutom fört med sig att andra palestinska grupperingar också börjat genomföra egna räder med bättre resultat, inspirerade av Fatahs framgångar. Israeliska underrättelsetjänsten identifierade, som mest, vid ett tillfälle 16 stycken terrororganisationer som planerade eller genomförde operationer från Libanon, Jordanien, Syrien, Västbanken eller Gazaremsan. Situationen förvärrades när Egypten, den 4 november 1966, tecknade en försvarsallians med Syrien.²⁶ Att Egypten hade avslutat en relativt lugn period i sina relationer till Israel för att ingå i en pakt med det, enligt israelerna "galna" Syrien avlägsnade de sista känslorna av säkerhet som de haft kvar sedan det senaste kriget 1956. Hittills hade Nasser, i ett försök att undvika regelrätta konfronteringar med israeliska förband, förbjudit Fatah från att etablera baser eller utföra operationer från Sinai eller Gazaremsan. För de militära ledarna i Israel verkade ett fullskaligt krig allt mer oundvikligt när alla de omkringliggande arabländerna var allierade samt öppet stöttade Fatah. Enligt Hammel hade Yasir Arafat och hans Fatah nu nått sitt mål; Israel var instängda i ett hörn och förr eller senare skulle de känna sig tvungna att reagera våldsamt vilket de trodde i sin tur skulle leda till en arabisk invasion.²⁷

2.4 Tiransundet

Tiransundet är en mycket smal passage och är det enda som sammanbinder hamnen i Eilat med omvärlden. Egypten hade stängt sundet för transporter till och från Israel ända fram till kriget 1956. Att FN garanterade en israelisk fripassage genom sundet var en av anledningarna till att Israel lämnade tillbaka kontrollen av Sinaihalvön till Egypten 1957. FN höll detta löfte genom att etablera en postering vid Sharm el-Sheikh på halvöns sydspets.²⁸

Israels dåvarande premiärminister kom tillsammans med sin regering, bakom stängda dörrar, den 21 maj 1967, fram till att en ny egyptisk blockad av sundet skulle vara likvärdigt en krigsförklaring. Dagen efter, den 22 maj meddelade Nasser att blockaden av Tiransundet nu var återupprättad. Frågan är då varför Nasser valde att riskera krig med Israel när det bara

²⁵ Hammel E, s 9-12

²⁶ Ibid, s 13

²⁷ Ibid, s 14

²⁸ Ibid, s 32

några dagar innan detta uttalande inte fans några indikationer på att Egypten hade några sådana intentioner? Enligt Hammel var det ett enormt tryck på Nasser att stänga sundet, både från de andra arabiska staterna samt inhemska påtryckningar. Så länge som FN hade sin bas vid sundet var detta dock inte gångbart och en bra ursäkt för Nasser att inte driva frågan längre. Egypten hade dock krävt att FN-styrkorna skulle lämna många av sina posteringar utmed gränsen mot Israel, i detta krav var dock posteringen vid Tiransundet uteslutet. FN:s generalsekreterare svarade dock med att dra tillbaks alla styrkor i Sinai och neutraliserade därmed Nassers ursäkt. Efter ett uttalande av Levi Eshkol, den dåvarande israeliska premiärministern, som kunde uppfattas som väldigt förlåtande var Nasser nu säker på att Israel inte skulle våga svara på blockaden med våld. Att Sovjetunionen kom med försäkringen att de skulle se en eventuell israelisk attack på ett arabland som en direkt attack på Sovjetunionen stärkte också Nassers självförtroende.²⁹

3. Överraskning som analysverktyg

Som utgångspunkt för det teoretiska ramverket för denna uppsats kommer huvudsakligen två militärteoretiker att analyseras för att skapa en djupare förståelse för begreppet överraskning. Den första utav dessa är Sir Basil Henry Liddell Hart, en militärstrategisk tänkare verksam under 1900-talets första årtionden, som under perioden 1919-1939 skrev ned sina personliga tankar kring krigföring – på både strategisk och taktisk nivå.³⁰ Dessa tankar gavs sedan ut som en bok, *Thoughts of War*, ett verk som denna uppsats ämnar använda sig utav för att undersöka begreppet överraskning. Den andra är Edward Luttwak, forskare och före detta rådgivare åt bland annat amerikanska utrikes- och försvarsdepartementet. För att få en översikt kommer *Militärteorins grunder* av Widén & Ångström, en bok utgiven av Försvarsmakten, som samlar många olika teoretikers syn på krigföringen att användas. Anledningen till att valet föll på denna bok är att den är tänkt att användas som stöd till att förstå Försvarsmaktens doktrin³¹ och idag är en del av kurslitteraturen för de blivande svenska officerarna.

Varje avsnitt om teoretikerna kommer direkt att följas av en analys av deras teorier där dessutom indikatorerna presenteras.

3.1 Liddell Hart

Liddell Hart menar att överraskning och rörlighet fick ta ett steg tillbaka till förmån för ren numerär styrka i strategin under 1800-talet och början av 1900-talet. Detta var anledningen till att den psykologiska effekten av överraskning ofta underskattades. Istället menar han att när man planerar ett anfall skall man tänka som sin motståndare och ställa sig frågan om vilket handlingsalternativ som han har minst chans att förutse och förhindra. Han menar att i moderna konflikter är det nästan omöjligt att slå ut en motståndare som är försvarsberedd om man inte först har reducerat hans försvarsförmåga genom någon form av överraskning.³²

Liddell Hart, använder händelserna under första världskriget som exempel, när han påstår att en avgörande seger över sin motståndare endast är möjlig genom användandet av

²⁹ Hammel E s 33-35

³⁰ Liddell Hart B.H, *Thoughts on War*, Faber and Faber Ltd, London, 1943, Förord

³¹ Widén & Ångström, Förord

³² Liddell Hart B. H, s 206-207

övertäckning, med undantaget om fienden redan är demoraliserad eller utmattad. Han fortsätter den tankegången med att förklara att en sådan övertäckning kräver brukandet av många subtila ingredienser.³³

Vidare menar Liddell Hart att det viktigaste man skall ha i åtanke när man planerar en attack är att försöka hitta den anfallsväg som motståndaren anser vara minst trolig, inte den som är bäst lämpad för anfallarens egna behov.³⁴ Dock påpekar han att endast det oväntade inte kan leda till en garanterad seger då även tur spelar in i slutresultatet. Den oväntade vägen garanterar dock de bästa chanserna till seger, och det är därför många av historiens framgångar kan härledas till ovanligt vågade operationer genomförda av anpassningsbara befälhavare.³⁵

Enligt Liddell Hart särskiljer sig en duktig strateg från en ordinär general genom sin repertoar av varierade och överraskande manövrar för att inleda en strid. Målet med dessa manövrar är att rubba den mentala balansen hos motståndarens befälhavare genom det effektiva utnyttjandet av överraskningar i både tid och rum. Lyckas man med detta är nästa steg ett förödande slag mot fiendens svagheter. Här menar han att en skicklig strateg ibland kan vilseleda fienden genom att lura denne att anfallet kommer från ett håll för att sedan genomföra anfallet från ett annat.³⁶

Liddell Hart diskuterar även innebörden av flygstridskrafternas intåg på den militära arenan i början av förra seklet och då specifikt den luftburna spaningens påverkan på förmågan att lyckas med överraskningar. Han menar att det är nästan omöjligt för markförbanden att uppnå en fullständig överraskning då deras rörelser lätt kan observeras av flygspaningsförband. Men det är dock möjligt att försvåra för eller vilseleda motståndarens spaningsförband för att på så sätt uppnå en viss grad av överraskning. Liddell Hart menar dock att en skicklig befälhavare kan dölja styrkan på sitt anfall eller genom vilseledning skapa förvirring hos motståndaren i större utsträckning än vad som var möjligt innan flygplanet fanns.³⁷

3.1.1 Indikatorer

Liddell Hart berör många aspekter av begreppet överraskning och vilka fördelar och möjligheter det finns i användandet av den principen men några är mer återkommande än andra. En av de principer som han ofta nämner och verkar lägga stor vikt vid är förmågan att slå mot sin motståndare på det minst förutsägbara sättet, oavsett om det är på en oväntad plats, tid eller med oväntad styrka. Att slå oförutsägbart är, enligt honom, en mycket bra metod för att skapa överraskning och på så sätt rubba motståndarens mentala balans.

Utöver detta blir det tydligt när man läser de många anteckningarna i *Thoughts on War* att Liddell Hart lägger en stor vikt vid vilseledning när han diskuterar kring ämnet överraskning; nästan till den grad att han likställer vilseledning med just överraskning. Även om så nu inte fallet är det tydligt att han anser vilseledning är essentiell för en lyckad överraskning, och därmed krigföring, då han påpekar detta ett flertal gånger.

³³ Liddell Hart B. H, s 202

³⁴ Ibid, s 202

³⁵ Ibid, s 204

³⁶ Ibid, s 230

³⁷ Ibid, s 204-205

Med detta som bakgrund blir det enkelt att bryta ner Liddell Harts teorier till två konkreta indikatorer som passar denna undersökning bättre. De två som visade sig vara tydligast var **att slå oförutsägbart** och **vilsledning**.

3.2 Widén & Ångström

Detta stycke innehåller även senare en genomgång av Luttwak, Sun Zi och Mao Tse-Tungs teorier kring överraskning då dessa översiktligt beskrivs i Widén & Ångströms verk. Widén & Ångström för fram i sitt verk *Militärteorins grunder* att överraskning i sig inte garanterar en seger men att det ökar chanserna avsevärt för att nå ett gynnsamt resultat och finns därför med oftast med som en viktig princip i all krigföring. Vidare menar Widén & Ångström att ett av målen med överraskning är att få motståndaren att tappa initiativet genom att denne till exempel har blivit chockad, försatt ur balans eller distraherad.³⁸ De diskuterar även luftstridskrafternas inneboende styrkor där överraskning anses vara lättare att uppnå i luften då terrängen inte påtvingar det anfallande förbandet några begränsningar rörande anfallets riktning.³⁹

3.2.1 Luttwak

Den amerikanske forskaren Luttwak menar att överraskning är det enda sättet att motverka något som benämns som paradoxlogik. Fenomenet paradoxlogik har fått sin beteckning då den beskriver de "ologiska" tankegångar som endast förekommer inom militärstrategin och ofta går helt emot den logik vi använder oss av i vårt vanliga liv. För att illustrera dessa tankegångar använder sig Luttwak av en analogi kring ett fiktivt vägval. Det finns två vägar där den ena är lättframkomlig och leder raka vägen till målet och den andra är svårframkomlig och krokig. I vårt vanliga liv skulle man uteslutande välja den lätta vägen men Luttwak menar att det enbart är inom strategin som man paradoxalt skulle välja det senare alternativet. I en krigssituation är den sämre vägen kanske egentligen bättre då den förmodligen också är sämre bevakad då fienden förväntar sig en framryckning längs den bättre vägen.⁴⁰

Som nämnt ovan, menar Luttwak att det är med överraskning som man skall övervinna paradoxlogiken och dessutom hävdar han att överraskning bygger på sekretess och vilsledning men detta medför dock även risker. Detta kräver en hög grad av sekretess och har en tendens att försvåra det egna planeringsarbetet. Det är nästan aldrig möjligt att uppnå fullständig sekretess då Luttwak menar att viss information alltid läcker ut. Vilsledning är då det verktyg som används för att försvåra för motståndaren att särskilja på vad som är desinformation och vad som är sann underrättelse. För att vilsledningen skall leverera effekt är det en nödvändighet att delar av de tillgängliga resurserna används på ett sätt som inte överensstämmer med det egentliga målet och därmed är dessa resurser förlorade. Luttwak förstår med att hävda att det även kan uppkomma friktioner när man skall genomföra operationer som motståndaren uppfattar som oväntade då dessa tenderar att bli mer krävande rent organisatoriskt och hänvisar återigen till analogin om vägvalet. Ytterligare en risk uppstår

³⁸ Widén & Ångström, s 134

³⁹ Ibid, s 249

⁴⁰ Luttwak E. N, s 4

om man allt för ofta använder sig utav det minst troliga vägvalet då detta nu blir det mest förväntade.⁴¹

3.2.2 Sun Zi & Mao Tse-tung

Det diskuteras även kring flera andra tänkare som allmänt berör begreppet överraskning och då specifikt begreppet vilseledning, däribland Sun Zi och Mao Tse-tung. Den sistnämnde diskuterar begreppet utifrån ett gerillaperspektiv när han betonar vikten av att både vilseledning och överraskning som delar av en lyckad gerillakampanj. Vidare menar Mao att för att bli framgångsrik skall fienden vilseledas att tro att man kommer från ett håll när anfallet i själva verket kommer från ett annat. Sun Zi hävdar till och med att all krigföring är baserad på vilseledning och list och menar att man skall vilseleda motståndaren rörande de egna förbandens styrka.⁴²

3.2.3 Indikatorer

Överraskning är i sin natur helt beroende av sekretess under planeringsstadiet för att över huvud taget kunna leverera effekt, detta framgår tydligt när man tillgodogör sig Widén & Ångströms verk. Sekretess diskuteras dock inte i någon större utsträckning i *Militärteorins grunder*, på grund av något så enkelt som att det säger sig självt att en fiende som vet om vad du planer aldrig kommer bli överraskad när du sedan genomför den tänkta planen.

Vilseledning är en av de indikatorer som framgår tydligast och diskuteras mest ingående av Widén & Ångström i *Militärteorins grunder*. När de diskuterar vilseledning utifrån Luttwak framstår det som en nödvändig, och resurskrävande, åtgärd för att försvåra för motståndaren att särskilja på vad som är korrekta och vad som är felaktiga underrättelser. Vilseledning förefaller endast nästan som ett verktyg för att hantera brister i sekretessen och inte som en princip att använda i sig själv. De österländska tänkarna som nämnts ovan ger dock sken av att se vilseledning som ett begrepp som i sig själv är nödvändig och som princip kan stå på egna ben. Oavsett om man väljer att tolka begreppet vilseledning som beskrivet av Luttwak eller som av Mao Tse-tung och Sun Zi framgår det tydligt att vilseledning är en indikator på principen om överraskning.

Med detta som utgångspunkt blir det tydligt att ställa upp de indikatorer som författarna Luttwak, Widén & Ångström, Mao Tse-Tung och Sun Zi anser vara viktiga, nämligen **sekretess** och **vilseledning**.

3.3 Indikatorsanalys

Syftet med detta kapitel är att bryta ner krigföringsprincipen överraskning till indikatorer, utifrån författarens tolkning av ovan diskuterade militärteoretiker. Vissa indikatorer återkommer bland flera av teoretikerna men några är specifika för en eller några utav dem. Listan över indikatorer skulle kunna göras lång men för att förenkla i analysen av överraskning under Operation Moked har författaren valt att avgränsa uppsatsen till de tre nedstående.

⁴¹ Luttwak E. N, s 5-6

⁴² Widén & Ångström, s 77

- **Slå oförutsägbart, antingen i tid, rum eller styrka**
- **Vilseledning**
- **Sekretess**

Det nämns ett antal gånger i den undersökta litteraturen att tur är en viktig del i all krigföring och då även i överraskning, Liddell Hart diskuterar till exempel detta.⁴³ Dock togs beslutet att denna uppsats inte skulle beakta tur som en indikator eftersom detta är svårt att mäta då man inte kan utesluta att det som förklaras som tur inte berodde på till exempel gott underrättelsearbete eller planering.

4. Operation Moked

4.1 Inledning

Sexdagarskriget inleddes med en noga planerad, välövad och utomordentligt välkoordinerat israeliskt överraskningsanfall mot Egyptens flygstridskrafter. Anfallet var en stor framgång och fick en förödande effekt. Framgången var mycket större än vad den israeliska militärledningen hade vågat hoppas på. Detta luftanfall skulle få stora konsekvenser för resten av kriget och lämnade få tvivel om att Israel skulle gå segrande ur det kommande kriget.⁴⁴

4.2 Förberedelser och planering

Ända sedan kriget 1948 hade Israel haft svårigheter att anskaffa nya plan till sitt flygvapen från omvärlden.⁴⁵ Israel insåg att de alltid skulle vara i ett numerärt underläge mot sina arabiska motståndare och var därför tvungna att lägga stor vikt på utbildningen av sin personal. På grund av det begränsade antalet flygplan som Israel hade tillgängliga fanns det ingen möjlighet att kosta på sig att införskaffa stridsflyg med endast en roll, de var tvungna att använda sig utav kombinerade jakt- och attackflygplan.⁴⁶ Det skulle dröja tills Egypten gav sitt stöd till upprorsmakarna i Algeriet innan en vänskap mellan Frankrike och Israel utvecklades. Den franska hjälpen möjliggjorde en större upprustning av det israeliska flygvapnet, vilket vid 1967 till hälften bestod av fransktillverkade flygplan.⁴⁷

Israel hade planerat väl och de hade förberett för detta anfall i ett decennium.⁴⁸ Brigadgeneral Weizmann, befälhavare över det israeliska flygvapnet och hans efterföljare Hod var de som huvudsakligen hade utformat planen för detta massiva flyganfall.⁴⁹ Få ministrar hade fått veta något om planen, inte heller alla de inblandade militära cheferna hade fått fullständig information.⁵⁰ Mycket fokus låg på att förbereda personalen, både piloterna och markpersonalen, och därför övades det frekvent på både enskilda pilotkunskaper såsom precisionsbombning men också i stora simulerade anfall som syftade till att få hela kedjan att

⁴³ Liddell Hart B. H, s 204

⁴⁴ O'Ballance E, *The Third Arab-Israeli War*, Faber & Faber Limited, London, 1972, s 49

⁴⁵ Ibid, s 49

⁴⁶ Dunstan S, s 29

⁴⁷ O'Ballance E, s 49-50

⁴⁸ Hammel E, s 153

⁴⁹ O'Ballance E 54-55

⁵⁰ Dunstan S, s 32

bli mer effektiv.⁵¹ Markpersonalen utvecklade här en sådan kompetens att de kunde ta emot ett flygplan, ladda om automatkanonerna, lasta nya bomber och tanka planet på endast åtta minuter,⁵² detta i jämförelse med de 30 minuter som de flesta andra stora flygvapen kunde klara av.⁵³ Denna snabba *turnaround time* medförde att en israelisk pilot kunde genomföra ett andra anfall inom en timme efter hans första.⁵⁴

Träningen för piloterna syftade till att vara så realistisk som möjligt, två av Jordanien tillfångatagna israeliska piloter vittnade efter kriget bland annat om att de tränat i ett och ett halvt år mot kopior av deras personliga mål som de sedan skulle slå mot. Dessa övningar blev turligt nog ännu mer verklighetstroga då en avhoppad irakisk pilot i en MIG-21 året innan kriget medförde en möjlighet för israelerna att studera det modernaste stridsflygplanet som araberna hade tillgång till. Nu blev det även möjligt för de israeliska piloterna att öva luftstrid mot den tänkta motståndarens bästa plan, vilket skulle visa sig vara en stor fördel när det senare skedde på riktigt.⁵⁵

Ytterligare en förberedelse som Israelerna gjorde var att de ökade sin egen flygverksamhet dagarna innan kriget över Akabasundet och tvingade därmed Egypten att ombasera 20 stycken MIG-stridsflygplan från Kairo och området kring Suezkanalen.⁵⁶ Som en förberedelse för det kommande kriget hade det Israeliska flygvapnet varje morgon under flera år, vid gryningstid genomfört patrullflygningar ut över Medelhavet för att sedan gå ner på låg höjd för att undvika radarupptäckt och slutligen flyga hem. Varje dag hade de egyptiska och jordanska radaroperatörerna följt dessa flygningar på sina skärmar⁵⁷ För att förvirra sina motståndare inför det kommande anfallet använde sig Israel i stor utsträckning av elektroniska motmedel, remsor av aluminium skurna i exakt samma längd som de egyptiska radarstationernas våglängd, för att störa motståndarens radar.⁵⁸

4.3 Genomförandet

Israelisk tid (om inget annat sägs används israelisk tid i denna uppsats) klockan 07:00, tre timmar efter gryningen den 5 juni 1967, började den tjocka morgondimman lättas. Solens vinkel medgav så bra sikt som möjligt. Från en flygbas i Negevöknen lyfte 40 stycken israeliska stridsflygplan, precis som de gjort varje morgon. Den israeliska formationen styrde västerut över Medelhavet. De egyptiska radaroperatörerna såg det men lade inte stor vikt vid detta och meddelade det inte vidare till sina överordnade då detta numera var rutin och hade skett varje morgon i över två år. De förväntade sig att formationen efter slutförd övning skulle återvända hem.⁵⁹ Klockan 07:10 startade 16 skolflygplan av modellen Magister Fouga och använde sig utav samma radiofrekvenser och flög samma rutinmässiga patrullbanor som vanligtvis tillhörde de insatsberedda stridsflygdivisionerna, detta gjordes för att dölja för fientliga radaroperatörer vad som egentligen skedde och in i det längsta ge sken av att allt var

⁵¹ O'Ballance E, s 54-55

⁵² Hammel E, s 169

⁵³ O'Ballance E, s 55

⁵⁴ Young P, *The Israeli Campaign 1967*, William Kimber and Co. Limited, London, 1967, s 88

⁵⁵ O'Ballance E, s 55

⁵⁶ Young P, s 88

⁵⁷ Dunstan S, s 30

⁵⁸ Jackson R, *The Israeli Air Force Story: The struggle for Middle East aircraft supremacy since 1948*, Tom Stacey Ltd, London, 1970, s 195

⁵⁹ Hammel E, s 165

som vanligt. Mellan klockan 07:14 och 07:30 lyfte ytterligare 183 stridsflygplan från baser utspridda över hela Israel, vilket motsvarade cirka 95% av flygvapnets totala antal flyg. Denna stora massa av flygplan förblev inte oupptäckt, de jordanska radaroperatörerna som använde sig utav de sofistikerade brittiska sensorerna följde dem på sina skärmar. Jordanierna insåg snart att denna mängd flygplan inte tillhörde normalbilden och meddelade detta via radio till den egyptiske försvarsministern. Här hade Israel tur då egyptierna, dagen innan, hade bytt ut radiokoderna och den jordanska varningen blev därför inte uppfattad.⁶⁰

Runtom Egypten på alla 18 militära flygbaser åt piloterna och markpersonalen just nu frukost. Det hade rått höjd beredskap vid gryningen, det gjorde det varje morgon då man ansåg att det var vid just gryningen som en Israelisk attack var mest trolig. Den egyptiska beredskapen var god, innan gryningen hade dussintals piloter suttit i sina flygplan på landningsbanorna beredda att med fem minuters förvarning lyfta för att möta ett Israeliskt anfall. Dessutom hade flera rotar av stridsflyg patrullerat gränsen mot Israel mellan klockan 04:00 och 07:35. Nu hade dock den sista roten landat och när klockan var 07:40 åt nästan alla egyptiska piloter frukost. På andra ställen i Egypten var de högsta militära och politiska ledarna på väg till sina arbetsplatser och skulle inte kunna fatta några beslut förrän klockan 08:00. De enda egyptiska befälhavarna som just vid detta tillfälle fokuserade på vad Israel hade för sig var krigsministern fältmarskalk Abdel Hakim Amer och det egyptiska flygvapnets stabschef general Mohammed Sidki Mahmoud. De var uppe i en luftburen ledningscentral som under morgonen hade övervakat radiotrafiken hos de egna förbanden som genomförde patrullflygningar⁶¹ samt ämnade även inspektera förbanden stationerade i Sinai. De saknade förtroende för sina egna luftvärnsförband, dessa fick därför eldförbud mot alla flygplan utmed den planerade ruten. Den planerade inspektionen medförde dessutom att många högre chefer befann sig på flygbasen Bir Thamada för att möta sina chefer när de skulle landa och befann sig därför långt ifrån sina egna underställda enheter.⁶²

Efter att ha flugit västerut i 18 minuter vände den israeliska armadan, under radiotystnad, söderut och flög på låg höjd, som sällan överskred 18 meter.⁶³ De israeliska flygförbanden kom in från väster samtidigt som de egyptiska luftvärnsförbanden hade eldförbud och majoriteten av de 82 egyptiska radarstationerna pekade åt öster mot Israel. Ett kort avstånd innan stridsflygen nådde sina respektive mål, steg de till cirka 2750 meter för att förbereda sin inflygning. Sikten var god och solens position på himlen gav bra utmärkande skuggor på de mål som skulle slås ut.⁶⁴ De hade dock den lågt stående solen i ögonen men detta var ett lågt pris att betala eftersom det medförde att de kom från ett oväntat håll då egyptierna ansåg att ingen vettig pilot skulle anfalla rakt in i solen och därmed förväntade de sig ett eventuellt morgonanfall från öster.⁶⁵

Klockan 07:40 vände den luftburna ledningscentralen med Sidki och Amer nordväst för att landa på flygbasen Kabrit. Piloten anropade flygtornet och fick som svar att det inte var någon annan trafik i området och han hade klart att landa. Fem minuter senare ropade piloten återigen upp tornet men fick inget svar. Alla radiofrekvenser var fulla med meningslöst tjatter där orden 'vi är under attack' upprepades gång på gång. Sidki visste nu vad som förmodligen

⁶⁰ Dunstan S, s 31

⁶¹ Hammel E, s 165-166

⁶² Dunstan S, s 32, 34

⁶³ Ibid, s 31

⁶⁴ Ibid, s 34

⁶⁵ Jackson R, s 179-180

hade skett men hade ingen aning om omfattningen, de hade fortfarande ungefär 40 kilometer kvar till Suezkanalen. Väl där nåddes de av de första rökpelarna och de kunde se att hela kanalområdet stod i lågor. De egyptiska flygfälten var förstörda och de såg flygplansvrak överallt. De flög utmed hela kanalen utan att hitta någon intakt landningsbana att landa på. De flög tillbaka mot Kairo och kunde slutligen landa där hela två timmar efter de första bomberna hade fallit.⁶⁶

Det första målet som anfölls var flygbasen som kallades för Kairo västra. Där fann de israeliska Mirage-piloterna de 30 stycken flygplanen av typen Tu-16 som utgjorde det egyptiska strategiska bombflygsregementet. I deras första överflygning slog de ut landningsbanorna för att sedan göra en ny överflygning och förstörde då 16 stycken Tu-16.⁶⁷ Tre minuter senare anlände den andra vågen och upprepade manövern och slog då ut de resterande 14 stycken Tu-16, nu hade man förstört Egyptens förmåga till strategisk bombing av de israeliska städerna.⁶⁸ Samtidigt på Kairos internationella flygplats fann andra Mirage-piloter en division MIG-21 parkerade på en rad och de förstördes snabbt. På både flygbasen Abu Sueir och Inchas ertappade och förstörde de israeliska piloterna flertalet MIG-21 som höll på att taxa ut på landningsbanan för att lyfta.⁶⁹

Samtidigt som Mirage-planen var på väg till sina respektive mål lyfte 15 stycken stridsflygplan av den franska modellen Vautour från sin bas i Negevöknen. Man hade skurit ner på mängden vapenlast för att maximera den bränslemängden. De steg till en optimal höjd och stängde av den ena av två motorer för att öka räckvidden. Efter 20 minuters flygtid delade styrkan upp sig och flög mot de två flygbaserna Ras Banas och Luxor. På grund av dessa två basers geografiska läge långt ner i söder antog den egyptiska militärledningen att de låg tillräckligt långt bort för att riskera att bli attackerade av israeliskt flyg. Därför hade man inte gjort något försök att sprida ut de divisioner med MIG-17 och Il-28 som var baserade där, de stod tätt uppradade på led utmed landningsbanan och blev därmed ett mycket lätt mål att slå ut.⁷⁰

Under tiden som Vautour-förbanden fortfarande var på väg till sina mål i söder attackerade israeliska förband, bestående av Mystère och Ouragan, flygfälten på Sinaihalvön. Först släppte Mystère-planen sina betongbomber på banorna för att därefter använda sina automatkanoner på de parkerade flygplanen. Ouragan-planen hade till uppgift att, efter Mystère-planen var klara, säkerställa att målet verkligen var utslaget.⁷¹ När flygfältet Jebel Libni skulle slås ut krävdes det en mycket hög grad av precision eftersom Israel planerade att själva använda sig utav basen och därför lämnades ungefär hälften av banan intakt. Syftet var att om markoffensiven gick som planerat skulle det israeliska transportflyget ombaseras hit för att kunna understödja den fortsatta framryckningen. Ytterligare en egyptisk flygbas, El Arish, ville israelerna använda sig utav och därför tog man en ännu större risk genom att lämna banan helt orörd. Istället slog man ut samtliga fientliga stridsflyg på basen och patrullerade luftrummet däröver tills de egna markförbanden kunde säkra platsen.⁷²

⁶⁶ Jackson R, s 186-187

⁶⁷ Ibid, s 187

⁶⁸ Hammel E, s 168

⁶⁹ Jackson R, s 188

⁷⁰ Ibid, s 188-189

⁷¹ Ibid, s 189

⁷² Ibid, s 190-191

De 20 MIG-21 som Egypten hade lurats att förflytta söderut lyckades lyfta och flyga norrut för att möta det israeliska lufthotet. Över Abu Sueir konfronterade de 16 stycken israeliska Mirageplan och en hård men kort luftstrid utkämpades där fyra stycken MIG-21 blev nerskjutna. Resten av egyptierna drog sig ur striden, de flesta var förmodligen nära bränslebrist. Någon enstaka av dessa lyckades landa säkert men majoriteten förstördes då de inte fann någon intakt landningsbana inom räckhåll.⁷³

Vid 10:30 var minst 13 av de 18 egyptiska flygfälten på Sinaihalvön och i norra Egypten försatta ur brukbart skick, över 250 egyptiska stridsflyg hade blivit förstörda eller allvarligt skadade och dessutom hade ungefär 100 av Egyptens 350 piloter dödats med ännu fler skadade. Därmed var numera det egyptiska flygvapnet inte längre en faktor att räkna med i detta krig.⁷⁴ En av anledningarna till att Egypten blivit så överraskade var att de själva hade räknat ut att det skulle ta tre timmar mellan anfallsvågorna om de själva skulle anfälla Israel. De hade sedan felaktigt antagit att detta även skulle gälla vid ett israeliskt anfall. En sådan plan hade tillåtit dem att skicka upp flyg för att möta den andra israeliska vågen.⁷⁵ Dessutom hade de gjort ännu ett felaktigt antagande om att en israelisk attack skulle inledas med bombningar av Egyptens radarstationer. Detta skulle i sig ha kunnat setts som en varning men Israel valde att ignorera radarstationerna och därmed uteblev den varningen.⁷⁶

I och med förstörelsen av det egyptiska flygvapnet var man nu redo att skifta fokus till de andra fiendliga flygvapnen i närområdet och klockan 12:45 inledde man anfallet mot Syrien, Jordanien och Irak. Inom 30 minuter hade man slagit ut alla 28 flygplan i det jordanska flygvapnet och på en eftermiddag hade två tredjedelar av dess syriska motpart förstörts. Tio irakiska flygplan förstördes innan de resterande flydde utom räckhåll.⁷⁷

En intressant händelse inträffade dock när Israel anföll den jordanska flygbasen Mafraq. Här hade piloterna strikta order att visuellt identifiera alla flygplan innan man förstörde dem. Detta gjordes som en säkerhetsåtgärd då man visste att USA hade fem stycken F-104 Starfighter med tillhörande personal där som hade i uppdrag att träna upp jordanska piloter. Väl på plats över Mafraq fann man att dessa plan inte längre befann sig på basen, det visade sig att de hade evakuerats till en NATO-bas på Cypern 36 timmar tidigare tillsammans med all personal, kanske en indikator på att amerikanernas underrättelsetjänst visste om att en attack snart skulle ske.⁷⁸

4.4 Sammanfattning

Totalt hade Israel slagit mot 25 stycken arabiska flygbaser under krigets första timmar⁷⁹ och när kvällen kom den 6 juni hade israeliska flygvapnet förstört 416 arabiska stridsflyg, varav en stor majoritet på marken. Som kontrast kan nämnas att Israel, under samma period, endast förlorade 26 stycken egna flygplan. I och med denna seger i luften kunde de israeliska

⁷³ Jackson R, s 192

⁷⁴ Hammel E, s 171

⁷⁵ Jackson R, s 198

⁷⁶ O'Ballance E, s 63

⁷⁷ Dunstan S, s 39

⁷⁸ Jackson R, s 193

⁷⁹ Donovan R. J (editor), *Six Days in June: Israel's Fight for Survival*, The New American Library Inc, New York, 1967, s 107

flygstridskrafterna fokusera på att understödja sina egna markförband. Operation Moked hade lyckats, mycket mer än vad någon i Israel hade vågat hoppats på.⁸⁰ Segern i luften var så stor och chockerande att Egypten och Jordanien hävdade att brittiskt och amerikanskt flyg måste ha varit en del av anfallsstyrkan. Brigadgeneral Hod skall senare ha sammanfattat Operation Moked med följande citat: ”We made mincemeat out of their air forces. This was beyond my wildest dreams!”⁸¹

5. Analys av Operation Moked relativt indikatorerna

5.1 Inledning

Under detta kapitel kommer Operation Moked först att analyseras utifrån de enskilda indikatorerna som författaren tagit fram för att därefter tillsammans leda till en slutsats kring huruvida överraskning tillämpades under Operation Moked.

5.2 Indikatorer

1. Slå oförutsägbart, antingen i tid, rum eller styrka

Det var flera tillfällen under det israeliska anfallet som de, utifrån sina motståndares perspektiv, handlade oförutsägbart. Som första exempel kan tidpunkten för anfallet nämnas, då anfallet inleddes tre timmar efter gryningen när det förutsägbara istället hade varit att anfalla vid soluppgången och det var också det som Egypten hade planerat inför. Vid tidpunkten för anfallet stod solen dessutom lågt och den israeliska anfallsriktningen medförde att piloternas inflygning mot målen skedde med solen i ögonen, vilket motståndarna inte ansåg vara särskilt klokt och därmed var den anfallsriktning inte något som Egypten hade räknat med. Dessutom trodde man i Egypten att ett israeliskt anfall skulle inledas med bombningar av deras radarstationer och när Israel istället valde den mindre troliga vägen genom att direkt slå mot flygstridskrafterna förlorade man en tidig varningssignal man trodde sig ha. Slutligen kan vi se indikatorn i det faktum att Egypten inte väntade sig att de israeliska anfallsvågorna skulle komma med så korta intervaller och hade format sin försvarsplan därefter.

2. Vilsledning

Även denna indikator var lätt att finna exempel på under Operation Moked. Ett tydligt exempel på när israelerna medvetet använde sig utav vilsledning var när de ökade sin flygverksamhet över Akabasundet för att dölja sina verkliga anfallsplaner från sina egyptiska motståndare. Israel använde sig även av vilsledning när de varje morgon flög sina rutinmässiga patruller för att på så sätt etablera en normalbild vilket de sedan kunde utnyttja när de, den 5 juni, oväntat bröt mot mönstret. I ett annat försök till vilsledning lyfte israeliska skolflygplan innan anfallet och försökte i sitt beteende likna de normala dagliga patruller som normalt utfördes av stridsflyg men som nu var en del i anfallet. Utöver detta använde sig Israel utav elektroniska motmedel för att vilseleda sina motståndare genom att försvåra för dem att använda sina sensorer för att skapa en komplett luftlägesbild.

⁸⁰ Dunstan S, s 39

⁸¹ Donovan R. J, s 107

3. Sekretess

Den tredje och sista indikatorn var inte lika enkel att finna konkreta exempel på i de olika texter som beskriver Operation Moked. Detta kan bero på att överraskning och sekretess till naturen är så tätt sammanlänkande och beroende av varandra att de olika forskare som berört konflikten inte lagt någon stor vikt på att kartlägga just denna del av begreppet. Även om litteraturen inte uttryckligen beskriver många israeliska försök till sekretess går det att utläsa ur Egyptens agerande, som beskrivet i ovanstående kapitel, att de inte hade haft tillräcklig information om det kommande anfallet eller hur det skulle se ut. Det som dock diskuteras är att få israeliska ministrar kände till anfallet i förväg och inte heller alla de militära befälhavare som var inblandade fick ta del av hela planen och detta kan tyckas vara en tydlig ansats till att de var noga med sekretessen. Avslutande kan det vara intressant att nämna den incident som tyder på att det kan ha funnits brister i sekretessen, nämligen anfallet mot Mafraq där den amerikanska personalen och stridsflygen hade evakuerats kort innan Operation Moked iscensattes.

5.3 Sammanfattning

Uppställningen av indikatorerna möjliggör en tydligare bild av i vilken utsträckning överraskning var en del av Operation Moked och förenklar analysen. Det är för författaren av denna uppsats uppenbart att alla indikatorer återfinns i de källor som beskriver anfallet, i skiftande utsträckning. Indikatorerna slå oförutsägbart samt vilseledning förekommer tydligt på flera ställen och ofta direkt uttalat av texternas författare, därmed blir det lätt att kartlägga utsträckningen av dessa indikatorer. Sekretess däremot påtalas inte direkt på många ställen i litteraturen och författaren har därför fått göra en del antaganden i analysen utifrån Egyptens reaktioner på Israels agerande. Det blir dock tydligt, med hjälp av indikatorerna, att överraskning tillämpades i stor utsträckning under de israeliska luftoperationerna i sexdagarskriget som utgjorde Operation Moked.

6. Avslutning

6.1 Sammanfattning och resultat

Uppsatsen hade till syfte att undersöka krigföringsprincipen överraskning och hur den användes under sexdagarskrigets Operation Moked. Detta syfte ledde till följande frågor:

1. Vad innebär begreppet överraskning i en militär kontext kopplat till luftoperationer?
2. Hur såg Israels luftoperationer ut under sexdagarskriget och då specifikt under Operation Moked?
3. Tillämpades överraskning under de inledande luftoperationerna, Operation Moked, under sexdagarskriget, och i så fall hur?

1. För att få svar på den första frågan undersöktes krigföringsprincipen överraskning i utvalda verk av olika militärteoretiker. Den första av dessa var Liddell Hart som diskuterar många delar av begreppet överraskning men lägger, i författarens tycke, fokus på att slå oförutsägbart samt förmågan till vilseledning. Med utgångspunkt i Widén & Ångströms sammanställning av militärteorin undersöktes därefter huvudsakligen Luttwak och de två kinesiska teoretikerna Sun Zi och Mao Tse-tung. Dessa framhävde också tydligt vilseledning men även sekretess som betydelsefulla delar av överraskning. Denna analys av teoretikernas utläggningar kring

övertäckning ledde författaren till att bryta ut följande indikatorer: **Slå oförutsägbart**, **vilseledning** och **sekretess**.

2. För att få svar på den andra frågan behövdes det skapas en bild av hur Operation Moked gick till samt, för läsarens skull, en beskrivning av upptakten till sexdagarskriget.

Det hade utkämpats flera krig mellan Israel och dess arabiska grannar innan sexdagarskriget och det rådde en spänd stämning i regionen. Arabiska terroristgrupper försökte, med våld, provocera Israel att starta krig och samtidigt få omvärldens uppmärksamhet. Samtidigt försökte Egyptens president Nasser vinna erkännande i arabvärlden genom sin hårda policy mot Israel, genom att till exempel stänga Tiransundet för sjötransporter till och från Israel. Israel hade länge planerat och förberett sig för ett krig och det man hade planerat inför var ett överraskningsanfall med hjälp av flygstridskrafter mot fiendens luftstridsförmåga, anfallet fick kodnamnet Operation Moked. Man anföll från ett håll och på en tid som fienden inte hade förväntat sig, detta gjordes möjligt genom till exempel manövrar som lurade motståndarna samt nivån av sekretess rörande planens detaljer. Anfallet lyckades över förväntan och man slog ut en stor del av fiendes flygvapen inom några timmar.

3. För att få svar på den tredje frågan användes indikatorerna som ett sätt att strukturera upp analysen av huruvida överraskning tillämpades under Operation Moked. Indikatorerna visade sig vara ett nyttigt verktyg för författaren då det konkretiserade i vilken utsträckning överraskning var ett element av operationen. Slå oförutsägbart och vilseledning var en del av planen och det visade sig tydligt och uttalat i det undersökta materialet men förekomsten av sekretess däremot nämns nästan aldrig. Utifrån det undersökta materialet blir dock tolkningen att sekretess var mycket framträdande då man ser till agerandet hos Israels motståndare. Slutsatsen här blev att indikatorerna bevisade att överraskning tillämpades i stor utsträckning under Operation Moked.

6.2 Diskussion

I en uppsats av det här slaget blir det självklart ytterst relevant att diskutera kring materialet som användes för att skapa de indikatorer som i sin tur låg till grund för analysen och dess slutsatser. Här blir det nödvändigt att se till validiteten på den data som används för att skapa uppsatsens analysverktyg. Validitet innebär i korthet att rätt typ av data har används för att undersöka ämnet.⁸² Till en början kan det vara intressant att nämna att de militärteoretiker som valdes ut för denna undersökning beskriver krigföringsprincipen överraskning ur ett generellt perspektiv och då inte med ett specifikt fokus på dess applikationer på luftarenan. Risken med att använda sig utav generella förklaringar ligger i det faktum att det blir upp till författaren att tolka innebörden av teorierna och hur dessa sedan ska appliceras på det specifika ämnet, som i detta fall är luftoperationer. Detta var dock nödvändigt då utbudet av teoribildningar kring överraskning kopplat till just genomförandet av luftoperationer var begränsat. Författaren upplever dock att detta inte utgjorde en större begränsning i undersökningen då syftet med uppsatsen var att undersöka hur principen överraskning användes under Operation Moked.

Ovanstående stycke påvisar vikten av att även uppsatsens reliabilitet diskuteras. Reliabilitet, eller tillförlitlighet, innebär att instrumenten som används för forskningen är neutrala samt att

⁸² Denscombe M, s 378

de är konsekventa, det vill säga att man får samma resultat ifall studien upprepas.⁸³ Forskningsinstrumenten som användes under denna studie är framtagna av författaren själv och därmed kan det vara lätt att ifrågasätta resultatets tillförlitlighet då det inte går att utesluta en subjektivitet rörande författarens inverkan på undersökningen. Eftersom kvalitativ analys ofta bygger på forskarens egna tolkningar skulle då detta resonemang vara en kritik mot den kvalitativa skolan och inte enbart på denna specifika uppsats. Indikatorerna är framtagna speciellt för denna uppsats vilket också innebär att de är oprövade i annan forskning, något som kunde ha stärkt tillförlitligheten. Emellertid var nya indikatorer tvungna att tas fram då det, som uttryckt i problemformuleringen, saknades relevant forskning på principen om överraskning kopplat till Operation Moked. Det redogörs dock i uppsatsen för hur författaren har resonerat kring identifieringen av indikatorerna med en tydlig spårbarhet till de undersökta teoretikernas beskrivningar av överraskning. Författaren anser därför att indikatorerna har en god reliabilitet.

Som nämdes i inledningen används det israeliska anfallet ibland som ett exempel på överraskning men även att det fanns en brist på relevant forskning vilket ledde till uppsatsens ämnesval. När valet av ämne gjordes fanns förväntningen att resultatet sedan skulle förstärka, den relativt vedertagna, bilden av att överraskning hade tillämpats i stor utsträckning under Operation Moked. Att bryta ner principen i hanterbara och konkreta indikatorer medförde en mer mångfacetterad och komplex bild av överraskning än vad författaren initialt hade väntat sig. Komplexiteten låg i det faktum att två av indikatorerna var enklare att direkt påvisa i det historiska materialet än indikatorn sekretess, som författaren först trott och antagit skulle vara mest framträdande. Denna förväntning medförde en viss förvåning när det historiska materialet inte uttryckligen påpekade eller framhävde sekretessen som en viktig del av anfallets framgång. Kanske berodde den tidigare forskningens brist på betoning av sekretess på att de, likt författaren av denna uppsats, redan hade ett antagande att sekretess var en viktig del i anfallet och därmed inte behövdes förklaras ytterligare. Utifrån litteraturen blir därför tolkningen att detta berodde på att både militärteoretikerna och militärhistorikerna såg sekretess som en självklarhet för överraskning respektive Operation Moked, vilket kan ses som ett tecken på att sekretess är den viktigaste indikatorn.

Vidare blir det intressant att diskutera denna uppsats resultat med tidigare forskning inom det undersökta området. Till en början ämnar författaren diskutera indikatorerna som denne identifierat i Liddell Harts teorier i relation till de faktorer som Per Dahlgren⁸⁴, efter sin analys av Liddell Hart, anser vara det mest grundläggande för att åstadkomma överraskning. Det är intressant att se att dessa skiljer sig från varandra på ett flertal punkter, trots att författaren och Dahlgren studerat samma litteratur. Den skillnad som först uppenbarar sig är att Dahlgren identifierat dubbelt så många faktorer, i vilka båda av denna uppsats två indikatorer återfinns. Författaren och Dahlgren har båda ansett att vilseledning och oförutsägbarhet är viktiga men Dahlgren har även brutit ut kännedom om motståndaren samt djärvhet i sin analys. Denna diskrepans författarna emellan kan ha flera bakomliggande orsaker. En av dessa kan vara det faktum att Dahlgrens uppsats i huvudsak har fokuserat på markstrid, när denna uppsats istället avgränsat sig till luftstrid. Trots denna skillnad i fokus har författaren och Dahlgren ändå kunnat enas om två indikatorer vilket tyder på indikatorerna innehar en viss grad av generaliserbarhet. Generaliserbarhet innebär forskningsfyndens

⁸³ Denscombe M, s 378

⁸⁴ Dahlgren, P, s 39

förmåga att förklara företeelser på en universell eller allmän nivå och inte endast applicerbara på ett specifikt fall.⁸⁵

En tidigare forskning som blir relevant att diskutera resultaten kring är Luttwak och hans redogörelse för krigföringsprincipen överraskning. Att bryta ut indikatorer ur hans teorier och sedan testa dessa gentemot en historisk konflikt för att därefter konstatera att de var applicerbara skapar mer förståelse kring dessa teorier. Även om min forskning delvis utgår från Luttwaks teoribildning kan den därför ses som att den stödjer hans teorier.

Författaren Eric Hammel och hans verk *Six Days in June* är även dessa viktiga att ställa i relation till min egen forskning. Hammel har forskat kring sexdagarskriget som en helhet och beskrivit en rad olika aspekter kring hela händelseförloppet samt orsakerna till kriget. Där tar min forskning vid och undersöker istället enbart Operation Moked och hur överraskning tillämpades. Eftersom Hammel inte beskrivit luftoperationerna i detalj eller lagt stort fokus på dessa kan denna uppsats resultat ses som ett bra komplement till hans historiska redogörelse för kriget och därmed skapa en djupare förståelse hos läsaren.

Resultaten i denna uppsats kan också med enkelhet ses som komplement till, samt fördjupning av Rita Springers *Operation Moked And the Principles Of War*. Springer undersöker nyttan av att man tar krigföringens grundprinciper i beaktande vid planeringen av operationer. Min forskning har haft ett annat fokus, ett fokus på enbart principen överraskning. Denna avgränsning har medfört ett större djup i analysen av överraskning och bidrar, tillsammans med Springer, till ett bättre forskningsläge kopplat till Operation Moked.

Efter att ha studerat Operation Moked utifrån de framtagna indikatorerna kan det vara givande att diskutera om indikatorerna i sig var tillräckliga eller om överraskning i just detta fall även kännetecknades av någonting annat. Man kan vända på resonemanget och utgå ifrån Operation Moked för att på så sätt utröna om överraskningsmomentet innehöll andra viktiga element som de undersökta teoretikerna utelämnat. Detta faller utanför ramen för uppsatsens specifika frågeställningar men kan ändå vara en hjälp i analysen av problemet, då det utforskar begreppet överraskning ytterligare. Ett exempel på något som författaren anser kännetecknade den israeliska överraskningsanfallet, men som inte var självklart uttalat av teoretikerna, var förberedelse. Det är tydligt att förberedelse genomsyrade hela operationen och måste ha varit en starkt bidragande faktor till att överraskningen blev en så stor framgång.

Uppsatsens problem var tydligt; det fanns en brist på tidigare forskning på krigföringsprincipen överraskning kopplat till Operation Moked. Författaren har bidragit till en lösning på detta och uppsatsens resultat är också relevanta till det ursprungliga problemet. Därmed är inte problemet löst, en problemformulering som denna kan alltid fortsätta utforskas, men författaren anser att uppsatsen skapat en djupare förståelse för hur överraskning tillämpades under Operation Moked och detta är också en av uppsatsen viktigaste resultat.

⁸⁵ Denscombe M, s 379

7. Förslag på fortsatt forskning

Som nämndes kort i diskussionen ovan skulle fortsatt forskning kunna ta ett omvänt resonemang och utforma nya indikatorer baserat på de historiska beskrivningarna av Operation Moked för att se om dessa skiljer sig från de framtagna av författaren av denna uppsats. Dessa nya indikatorer skulle även kunna testas gentemot olika teoretiker för att till exempel se vilken tolkning av överraskning som är mest applicerbar på Operation Moked.

En annan väg att utforska skulle kunna vara att använda sig av denna uppsats redan framtagna indikatorer men att applicera dessa på andra konflikter, för att undersöka om denna modell är universellt applicerbar. Ytterligare skulle framtida forskning kunna använda sig utav denna uppsats verktygsmodell för att undersöka Operation Moked utifrån en annan krigföringsprincip.

8. Referensförteckning

Asbjørn J & Tufte P A, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, Liber, Malmö, 2010

Dahlgren, P, *Överraskning – krigskonstens viktigaste princip?* FHS 2001

Denscombe M, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund, 2009

Donovan R. J (editor), *Six Days in June: Israel's Fight for Survival*, The New American Library Inc, New York, 1967

Dunstan S, *The Six Day War 1967: Sinai*, Osprey Publishing, Oxford, 2009

Edstein R, *Manöverkrigföring: använde sig Israel av manöverkrigföring och i så fall var det en av framgångsfaktorerna för Israel i sexdagarskriget?*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2009

Hammel E, *Six Days in June: how Israel won the 1967 Arab-Israeli War*, Pacifica Military History, Pacifica, 1992

Jackson R, *The Israeli Air Force Story: The struggle for Middle East aircraft supremacy since 1948*, Tom Stacey Ltd, London, 1970

Jensen M, *Kvalitativa metoder: för samhälls- och beteendevetare*, Studentlitteratur, Lund 1995

Liddell Hart B.H, *Thoughts on War*, Faber and Faber Ltd, London, 1943

Luttwak E. N, *Strategy: The Logic of War and Peace*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 2001

O'Ballance E, *The Third Arab-Israeli War*, Faber & Faber Limited, London, 1972

Patel R & Davidson B, *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, andra utgåvan, Studentlitteratur, Lund, 1998

Pollack, K M, *Air Power in the Six-Day War*, The Journal of Strategic Studies Vol. 28 No. 3, 2005

Segev T, *1967: Israel, the War and the Year that Transformed the Middle East*, Little, Brown Book Group, London, 2007

Springer, R, *Operation Moked And The Principles Of War*, Naval War College, Newport, 1997

Widén J & Ångström J, *Militärteorins grunder*, Försvarsmakten, Stockholm, 2004

Young P, *The Israeli Campaign 1967*, William Kimber and Co. Limited, London, 1967

8.1 Referenser från Internet

Armed Conflict Events Data: <http://www.onwar.com/aced/nation/ink/israel/fisrael1948.htm>
16/4-2013